

DEEL 7

Vrijetijdsbeleid

Filip De Rynck (UGent)
Lieven Janssens (UAntwerpen)

Deel 7 - Vrijetijdsbeleid

1. Leeswijzer

a. HOE KWAM DEZE TEKST TOT STAND?

Voor de “Toekomstvisie voor lokaal en binnenlands bestuur” selecteren we 11 actuele maatschappelijke opgaven om de ideeën over een bestuurlijke architectuur te inspireren en door te denken. De studie van recente **academische onderzoeksrapporten** en gesprekken voeden dit hoofdstuk. Een greep daaruit:

- Bijdrage op congres van VVBAD (Brussel) - 3 maart 2023;
- Gesprek met Lieselot Decalf (VVSG) - 31 maart 2023;
- Gesprek Bart Caron en met David Nassen over cultuur en sport (effecten van verdwijnen van provincies) - 13 april 2023;
- Gesprek over studie over streekbibliotheken (onderzoek Artevelde Hogeschool) - 22 april 2023.
- Denkdag met de bestuurlijke commissies en de Raad van Bestuur van VVSG - 3 mei 2023;
- Gesprek met Jeroen Janssens (erfgoedcel Kempens Karakter) - 3 mei en 28 juni 2023;
- Gesprek met Lien Verwaeren en Inge Van de Walle (Op-Til) - 30 mei 2023;
- Gesprek met Staf Pelckmans (voorheen De Warande) over bovenlokale cultuurwerking - 7 juni 2023;

De **ontwerpteksten** legden we voor aan een tiental experts en stakeholders in het thema van vrijetijdsbeleid. We verwerkten onder meer de **feedback** van de collega's bestuurskundigen van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing (KU Leuven, UGent, UAntwerpen en UHasselt), Mark Suykens (voormalig algemeen directeur VVSG), Inge Van de Walle en Lien Verwaeren (Op-Til), Chris Peeters, Henk Keygnaert, Lieselot Decalf en Peter Cousaert (VVSG), Annick Schramme (UAntwerpen).

b. FOCUS VAN DEZE TEKST

We beschrijven in deze tekst de maatschappelijke opgave inzake vrijetijdsbeleid en wat dat betekent voor het **lokaal bestuur**, voor de **Vlaamse overheid** en voor de **interbestuurlijke verhoudingen**.

De focus ligt vooral op de **interbestuurlijke relaties** en het probleem van **bestuurskracht bij lokale besturen**. We gaan minder in op alle initiatieven en het actieve beleid van overheden: van lokale besturen (bv. inzake subsidies voor verenigingsleven en het aanbod aan vorming en activiteiten, burgerparticipatie, sociale problematieken en integratie) en van de Vlaamse overheid (bv. subsidiëring via alle generieke decreten).

We zijn **geen vakspecialisten** in deze materie maar denken de analyse door, die tot stand kwam via gesprekken en academisch onderzoek. De inhoud van de tekst valt onder de verantwoordelijkheid van de twee penhouders van de toekomstvisie (Filip De Rynck en Lieven Janssens) en is verder voorwerp van debat. We pretenderen dus geenszins volledigheid noch dat dit de enige visie is op het aanpakken van de maatschappelijke opgave.

C. UIT HET PROFIEL VAN LOKALE BESTUREN 2030-2040

Het profiel van lokale besturen (hoofdstuk 3 uit de “Toekomstvisie op het lokaal en binnenlands bestuur”) bevat een aparte alinea over het integrale vrijetijdsbeleid.

Natuurlijk staat het vrijetijdsbeleid niet los van **andere beleidsdomeinen**. Denk maar aan het welzijnsbeleid (bv. vrijetijdsparticipatie), ruimtelijke beleid (bv. vrijetijdsinfrastructuur, kindvriendelijke inrichting van het openbaar domein) en onderwijs (bv. naschoolse sport- en STEM-initiatieven, BOA-decreet, deeltijds kunstonderwijs). De profieltekst gaat in op de opdracht voor het lokaal bestuur om in **netwerken** met verenigingen en sectororganisaties een verbindende rol op te nemen. Dat geldt zeker voor vrije tijd waarvoor ook **bovenlokale structuren** actief zijn: bv. streekgericht bibliotheekbeleid, Sport Vlaanderen, VVDAB, Toerisme Vlaanderen, regio’s voor bovenlokaal jeugd-, sport- en cultuurbeleid, ...

Uit het profiel:

Een divers vrijetijdsbeleid

Het lokaal bestuur ontwikkelt en ondersteunt een **breed vrijetijdsaanbod** gericht op diverse bevolkingsgroepen. Het investeert in het stimuleren van participatie aan dat aanbod en biedt ruimte en middelen voor innovatie. Het lokaal bestuur moedigt nieuwe initiatieven aan van het socioculturele verenigings- en buurtleven. Het lokaal bestuur past zijn ondersteuningsbeleid aan nieuwe ontwikkelingen aan.

Vrijetijdsparticipatie en toegang tot vrije tijd voor diverse doelgroepen en bevolkingsgroepen (bv. integratie van nieuwkomers, senioren, kinderen, kwetsbare gezinnen, alleenstaanden) is een taak voor het lokaal bestuur.

Het lokaal bestuur beschermt en ontsluit zijn **immateriële, culturele en onroerend erfgoed** en verbindt die troeven in een culturele en toeristische visie. Daarbij koppelt ze zijn communicatie en promotie aan die van omringende lokale besturen en toeristische partners in de streek.

2. Analyse van de maatschappelijke opgave en trends in het veld

a. **DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE**

Lokale besturen investeren **veel personeel en middelen** in vrijetijdsmateries: cultuur, sport, jeugd, bibliotheek, verenigingsleven en buurtwerk, evenementen(loket), podiumkunsten, amateurkunsten, beeldende kunsten, circuskunsten, deeltijds kunstonderwijs, archief, (cultureel en onroerend) erfgoed, musea, sociaal-cultureel volwassenenwerk, toerisme, vrijetijdsparticipatie ... De lijst van invalshoeken is lang, maar ze hebben gemeen dat ze *‘zorgen voor sociale cohesie, gezondheid en welbevinden, ze stimuleren burgerparticipatie en ze geven ruimte voor creativiteit en zelfontwikkeling. Het Vlaams verenigingsleven vormt nog steeds een belangrijke groeipool voor burgers’* (Vlaams regeerakkoord 2019-2024).

Lokale besturen combineren een actorrol (met eigen initiatief en eigen instellingen) **met een regierol** (binnen een breed netwerk van verenigingen en organisaties). Ze zijn meestal ook bovenlokaal bij bestuursvormen betrokken: intergemeentelijke vormen voor bovenlokaal jeugd-, sport- of cultuurbeleid, intergemeentelijke erfgoedcellen, intergemeentelijke onroerend erfgoeddiensten (IOED’s), samenwerking voor afstemming tussen de gemeentelijke cultuurhuizen. We komen hieronder ook nog terug op de noodzaak tot integratie van die materies met andere aspecten van het lokale beleid.

b. TRENDS EN EVOLUTIES IN HET VELD

We beschrijven kort hoe het bestuurlijke landschap er op de grote velden van dit domein nu uitziet.

- Het **jeugdbeleid** is in Vlaanderen gedecentraliseerd en verdeeld over verschillende niveaus en sectoren, waardoor er een breed aanbod aan initiatieven en activiteiten is voor jongeren. Het Departement Cultuur, Jeugd en Media (CJM) ontwikkelt mee een jeugdbeleid en subsidieert landelijke organisaties, ondersteunt het bovenlokale jeugdbeleid en staat in voor het label kindvriendelijke steden & gemeenten. Lokale besturen ondersteunen de verenigingen en jeugdhuisen en organiseren vaak zelf ook heel wat activiteiten.
- Het **cultuurbeleid** in Vlaanderen is op verschillende niveaus georganiseerd. De Vlaamse overheid geeft subsidies aan culturele organisaties, zorgt voor het beheer van grote culturele instellingen en ondersteunt artistieke creativiteit (decreten voor amateurkunsten, podiumkunsten, circus, sociaal-cultureel volwassenenwerk, musea, cultureel erfgoed, bovenlokale cultuurwerking enz.¹). Lokale besturen ondersteunen het lokale verenigingsleven en zijn zelf ook organisator van tal van evenementen, cultuurhuizen, erfgoedcellen, bovenlokale cultuurwerking ... Ze zijn vaak zelf inrichtende macht van culturele centra, gemeenschapscentra, musea, theaters ...
- Het **sportbeleid** in Vlaanderen hoort vooral bij het agentschap Sport Vlaanderen dat in 2015 losser kwam te staan van het departement. Lokale besturen beheren sportinfrastructuur en geven subsidies aan verenigingen en evenementen. Naast de specifieke sportfederaties vermelden we het Netwerk Lokaal Sportbeleid (vroeger Vlaams Instituut voor Sportbeheer en Recreatiebeleid - ISB) dat lokale besturen en sportorganisaties ondersteunt.
- Het **toeristische beleid** in Vlaanderen zit verspreid op verschillende niveaus. Het Vlaams Agentschap voor Toerisme (Toerisme Vlaanderen) ontwikkelt beleid en strategie, en promoot het toerisme in Vlaanderen en ondersteunt de toeristische sector met subsidies. De 5 Vlaamse provincies hebben elk hun eigen toeristische dienst. Ze werken samen met lokale toeristische diensten en andere partners. Steden en gemeenten hebben hun eigen toeristische diensten. De kunststeden hebben daarin een aparte rol. Vaak zijn er daarnaast bovenlokaal nog toeristische clusters in vzw-vormen.

Op het Vlaamse niveau is een rits **adviesraden, sectororganisaties en steunpunten** uitgebouwd. Daar gaan we niet in detail op in. Het gaat om belangenbehartigers voor specifieke sectoren; om steunpunten voor bepaalde sectoren; om leveranciers van specifieke diensten op het culturele veld (De Rynck, 2021). Ze hebben een beleidsovereenkomst met de Vlaamse overheid. Lokale besturen zijn in wisselende mate betrokken of afnemers van specifieke diensten.

De organisatie van deze bovenbouw evolueert constant: het vroegere VCOB overkoepelde de lokale bibliotheken; Cultuurlokaal ondersteunde het lokale cultuurbeleid; vervolgens kwamen ze samen in Locus, dat later opging in Cultuurconnect. Uit focusgroepen georganiseerd door OP/TIL (ondersteuning van bovenlokale cultuurwerking) bleek wel dat lokale besturen hun weg niet vinden in de Vlaamse bovenbouw. Een doorverwijstool zou in de maak zijn.

¹ Zie nota Filip De Rynck (2021) over bovenlokale cultuurprojecten en intergemeentelijke cultuurwerking voor OP/TIL.

Vrijetijdsparticipatie en inclusiviteit zijn speerpunten in het vrijetijdsbeleid. Dat heeft zijn basis in het Participatiedecreet². Demos ondersteunt als bovenbouworganisatie de 'Lokale netwerken personen in armoede'. Vlaanderen stimuleert lokale besturen om die regie transversaal en domeinoverschrijdend op te nemen. Op het lokale niveau ervaart men steeds vaker de nood om meer samen te werken en te overleggen. Een concreet voorbeeld van zo'n instrument voor vrijetijdsparticipatie is de zogenoemde UiTPAS.

3. Elementen voor de toekomstvisie

a. WAT BETEKENT DIT VOOR HET LOKAAL BESTUUR?

De **lokale beleidsruimte nam** sedert het Planlastendecreet van 2014 **sterk toe** en komt dicht bij beleidsvrijheid. De laatste sectorale doelsubsidies zijn vanaf 2016 ingekanteld in het Gemeentefonds. Dankzij de opheffing van de geormerkte middelen voor cultuur, jeugd en sport zijn de stedelijke en gemeentelijke vrijetijdsdiensten niet langer gebonden aan een bepaalde Vlaamse regulering. Het gemeentelijk meerjarenplan (beleids- en beheerscyclus, BBC) geeft voortaan de richting aan, waarbinnen lokale besturen rapporteren binnen zogenoemde Vlaamse beleidsprioriteiten (VBP's).

De mogelijkheid om in te spelen op allerlei signalen en trends via **lokaal maatwerk** is sterk toegenomen. We nemen het bibliotheekwerk als voorbeeld. Dat evolueerde van maximale centralisatie, waarbij de toenmalige Vlaamse overheid (1978) zelfs de afstand tussen de boekenrekken decreeteerde, naar maximale decentralisatie. Nu kan een lokaal bestuur theoretisch beslissen om bibliotheken te sluiten of om de functie van bibliothecaris niet langer te voorzien, of om die functie door de cultuurbeleidscoördinator te laten opnemen.

Het gevolg van die beleidsvrijheid is dat de **verschillen tussen de lokale besturen** groeien. Er zijn dus lokale besturen waar de bibliothecaris nog maar halftijds werkt of waar de functie na pensionering is weggefallen. In de zogenoemde bibliotheekmonitor van de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD) merken we dat lokale besturen besparen op experts, zoals de bibliothecaris, en eerder inzetten op generalistische medewerkers (VVBAD)³. Generalisten kunnen voor de transversale verbanden zeker nuttig zijn, maar de vraag is of een lokaal bestuur dan nog voldoende kwaliteit, deskundigheid, capaciteit en bestuurskracht heeft om lokaal een sterk beleid te voeren en een sterke dienstverlening te organiseren.

² Door de recente goedkeuring van het nieuwe Bovenlokaal Cultuurdecreet krijgen IGS'en de mogelijkheid om in te zetten op een facultatieve deelwerking rond 'bovenlokale netwerken vrijetijdsparticipatie' (maatregel lokale netwerken vrijetijdsparticipatie mensen in armoede binnen Participatiedecreet). Zie <https://www.cultuuroptil.be/update-nieuwe-bovenlokaal-cultuurdecreet>.

Het Participatiedecreet zal in de nabije toekomst dus worden afgeschaft en verschillende onderdelen/opdrachten/organisaties ervan verschuiven naar andere decreten: het Bovenlokaal Cultuurdecreet, maar ook het (ontwerp)decreet over de digitale transformatie in de cultuursector. Op dit moment (medio 2023) is een wijzigingsdecreet in opmaak waarbij de huidige opdrachten van Demos (bv. de ondersteuning van de netwerken vrijetijdsparticipatie) worden toegevoegd aan de opdrachten van Publiq.

³ <https://www.vvbad.be/nieuws/de-bibliotheek-als-cruciale-laagdrempelige-schakel-het-lokale-leesbevorderingsnetwerk>

b. WAT BETEKENT DIT VOOR DE PROVINCIE?

De meeste persoonsgebonden materies zijn niet langer een provinciale bevoegdheid. De taakstelling van de provincies op het vlak van vrije tijd beperkt zich tot toerisme (provinciale toerismediensten, provinciale domeinen en landschapswerking, wandel- en fietsknooppunten), de uitleendiensten en een stukje van het onroerenderfgoedbeleid (terrein- en gebouwcontroles van de Monumentenwacht, het archeologisch depot en de herbestemming van religieus erfgoed).

Bij de overheveling van de provinciale bevoegdheden op het vlak van **sport en cultuur** was er een **opvallend verschil**. Voor sport is dat doorgaans goed verlopen. Bij cultuur was dat slecht voorbereid en is dat tot op de dag van vandaag te merken (bijvoorbeeld het dossier van De Warande in Turnhout). Vlaanderen heeft een kans gemist om te tonen dat het die bevoegdheden professioneel op een goede manier kon inkantelen. In het syntheserapport van dit project gaan we daar uitvoeriger op in.

c. WAT BETEKENT DIT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID?

Vlaanderen herdefinieert sinds de decentralisatie zijn rol als een faciliterende overheid die vertrouwen schenkt aan de steden en gemeenten. De sectorale subsidiestromen, met elk hun eigen logica, beleidsaccenten en rapporteringsverplichting, verdwenen **zonder oormerking in het Gemeentefonds**. De gemeentebesturen kunnen de middelen inzetten volgens eigen prioriteiten en inzichten. Toch willen de Vlaamse overheid én de lokale overheden het lokale vrijetijdsgebeuren blijven monitoren. In de plaats van de vroegere plannen en kaders kwam daarom een soort 'opvolgsysteem': de vrijetijdsmonitor. De vraag is of we daarmee voldoende zicht blijven houden op sluipende evoluties op het lokale niveau, zoals bijvoorbeeld de vervanging van experts.

De organisatie en financiering van vrijetijdsvoorzieningen en activiteiten in Vlaanderen vergt een **veranderende rol voor de Vlaamse overheid**, zeker na de overheveling van de bevoegdheden.

We hebben in dit rapport aangegeven dat elke beweging naar decentralisatie onlosmakelijk verbonden is met de vraag hoe de centrale overheid dan haar rollen opnieuw definieert of nieuwe rollen invult. Dat is op het domein van de vrijetijdsmateries een cruciale vraag voor de interbestuurlijke relaties. Sommige departementen en agentschappen (bijvoorbeeld het agentschap Onroerend Erfgoed) worstelen met de nieuwe rol van coach. We schetsen enkele aandachtspunten die het debat over de Vlaamse rolinvulling kunnen voeden.

- De decentralisatie ontslaat vooreerst de Vlaamse overheid niet van **sturing in het vrijetijdsbeleid**. Voor vrijetijdsparticipatie bijvoorbeeld kan de Vlaamse overheid bepaalde taakstellingen vooropzetten die dan op maat lokaal invulling krijgen.
- Voor informatisering is een sterker centraal beleid noodzakelijk met uniforme standaarden en toepassingen, zoals dat is toegepast met Open Vlacc als centrale bibliografische databank voor openbare bibliotheekcollecties en Wise als platform.
- Er blijft ook voortdurend **afstemming vanuit het Vlaamse niveau nodig**, tussen bijvoorbeeld de grote cultuurhuizen en de musea met een lokale of bovenlokale uitstraling; tussen Toerisme Vlaanderen en provinciale toeristische diensten, tussen de behandeling van de kunststeden die anders is dan die van andere lokale besturen die in bovenlokale toeristische clusters samenwerken...

Vrijtijdsbeleid is per definitie erg verweven met andere domeinen. Dat maakt een **geïntegreerde aanpak** noodzakelijk. Het lokale niveau is daartoe het best geplaatst. Voor de vrijetijdsmateries is de lokale beleidsruimte erg groot, maar dat is niet zo voor de andere domeinen van het lokale beleid, waar vaak nog een sterke centralistische sturing is vanuit de Vlaamse overheid, die lokaal geïntegreerd beleid moeilijk maakt. We geven enkele voorbeelden:

- De relatie tussen vrijetijdsinitiatieven en het kunstonderwijs, dat in een sterk centraal en sterk schools gericht systeem is gevat. Het gaat om de relatie met het hele onderwijsveld dat sterk op zichzelf staat en in eigen regelgeving functioneert.
- De relatie tussen het lokale erfgoedbeleid en de ruimtelijke ordening, vergunningen, ontvoogding.
- De relatie tussen evenementen, fuifbeleid en de noodplanning, politiezorg, de veiligheid, milieuzorg.
- De relatie tussen vrijetijdsorganisaties en het brede veld van organisaties in de welzijn en de zorg, die in eigen regelgeving functioneren (bijvoorbeeld voor kindermishandeling, familiaal geweld...).
- De relatie tussen jeugdbeleid, jeugdwerk, jongerenwelzijn, jeugdhuis, OverKop, TEJO-huis, JAC, Huis van het Kind, opvoedingsondersteuning.
- De relatie tussen erfgoed, archiefbeheer, informatiebeheer, informatieveiligheid.
- De relatie tussen vrijetijdsinitiatieven en de 'sectoren' die met integratie en inburgering bezig zijn.
- De relatie met het nieuwe BOA-decreet en de integratie met voorschoolse en buitenschoolse opvang, het Huis van het Kind en de opvoedingsondersteuning.

Er bestaat geen vrijetijdswerking zonder **fysieke ruimtes** voor ontmoeting, creatie, ontwikkeling, presentatie ... In Vlaanderen is de voorbije decennia een fijnmazig vertakt netwerk ontstaan van cultuur- en jeugdinfrastructuur. IDEA Consult beschrijft in zijn onderzoek de grote diversiteit.

De gebouwen hebben verschillende functies, ze zijn al dan niet publiek toegankelijk, ze zijn soms ouder of juist nieuw en al dan niet beschermd. Ze zijn soms in privébezit en soms eigendom van de Vlaamse of lokale overheden. Sinds eind jaren 90 treedt het Fonds Culturele Infrastructuur (FoCI) op als bouwheer voor de eigen accommodaties in de sectoren Cultuur en Jeugd (142 gebouwen op een 30-tal locaties in Vlaanderen en Brussel). Daarnaast verstrekt het FoCI investeringssubsidies voor infrastructuur met bovenlokaal belang.

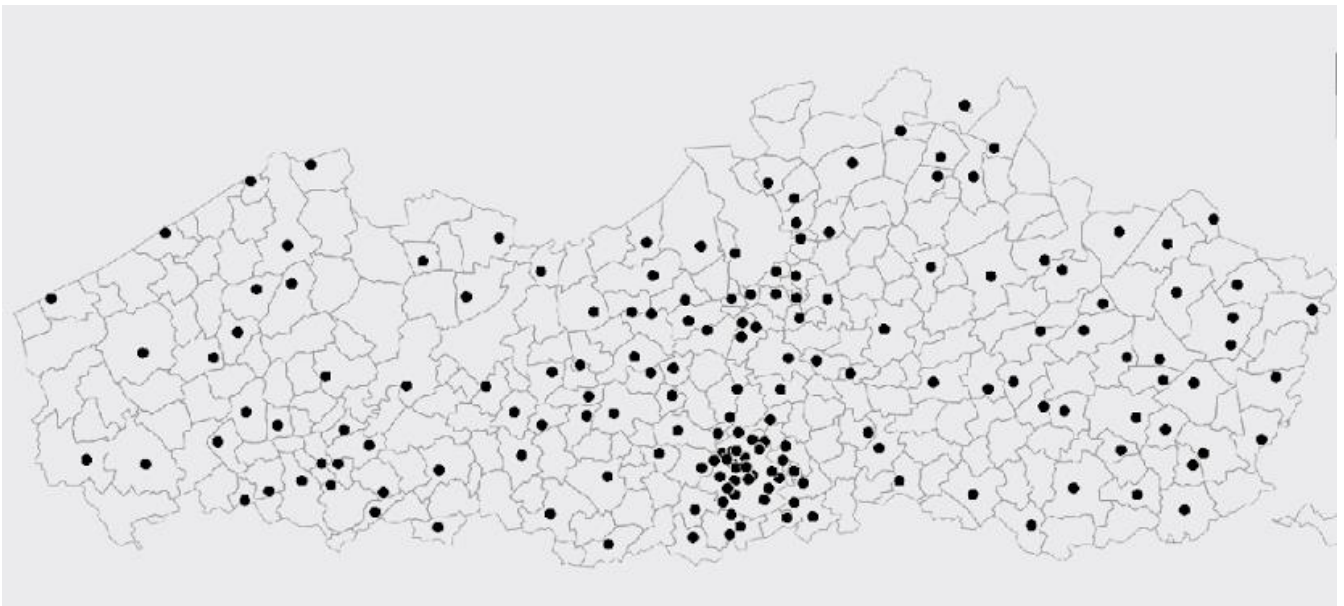
Hoe zorgen we ervoor dat die brede waaier aan infrastructuren niet alleen goed onderhouden blijft, maar ook aansluit bij de veranderende noden: zowel artistieke veranderingen als vormen van cultuurbeleving? Dat die ontmoeting, uitwisseling en (re)creatie kan gebeuren in de beste omstandigheden: veilig, duurzaam en toegankelijk voor iedereen? Wat is de rol van de Vlaamse overheid ter zake, en welke toekomstgerichte keuzes moet zij maken, wanneer ze investeert in infrastructuur?' (Janssens, J. en Berckmoes, T., 2020).

Die vraagstelling is meer dan actueel, want op dit moment is **veel van die initiële infrastructuur end-of-life** of ontbreekt infrastructuur in sommige regio's. Er is een centraal masterplan nodig voor bovenlokale infrastructuur (de eigen actorrol van de Vlaamse overheid) en als kader voor stimuli voor lokale infrastructuur (de actorrol voor lokale besturen in functie van meer spreiding):

- Een infrastructuurbehoefteplan is nu bijvoorbeeld zeer actueel op het vlak van zwembadwater, wat een zwaar verlieslatende activiteit is; er ontstaan meer en meer pps-formules).

- Vlaamse regels voor de toegankelijkheid:
 - o betaalbaarheid bijvoorbeeld van zwembad
 - o spreiding bijvoorbeeld van cultuurhuizen; nu zijn die soms erg veel aanwezig in specifieke regio's, maar afwezig in andere regio's en ze hebben niet allemaal een uitgebreide eigen programmatie.
- een centrale regelgeving voor meer multifunctioneel gebruik en het opheffen van sectorale logica's en criteria die dat moeilijk maken
- actualisering van normen (bijvoorbeeld voor de luchtcirculatie in sportinfrastructuur na corona en voor het klimaatrobuust en energiezuinig maken van gebouwen.

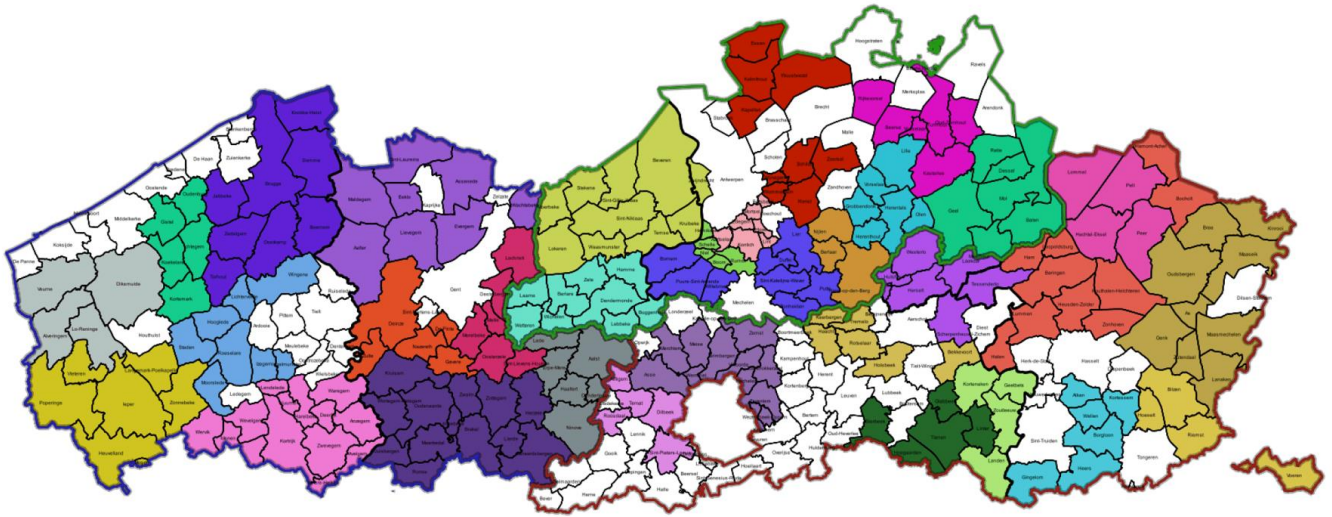
→ Ter informatie hieronder de kaart van de **cultuurhuizen**:

d. DE BOVENLOKALE UITBOUW EN DE INTERBESTUURLIJKE DYNAMIEK

Op het bovenlokale niveau zijn in de laatste jaren verschillende **nieuwe spelers** bijgekomen, gestimuleerd en ondersteund door de Vlaamse overheid. Dat is vanzelfsprekend in dit project van bijzonder belang, in relatie tot de referentieregio's en de gebiedsgerichte werking van de Vlaamse overheid. We hebben het over:

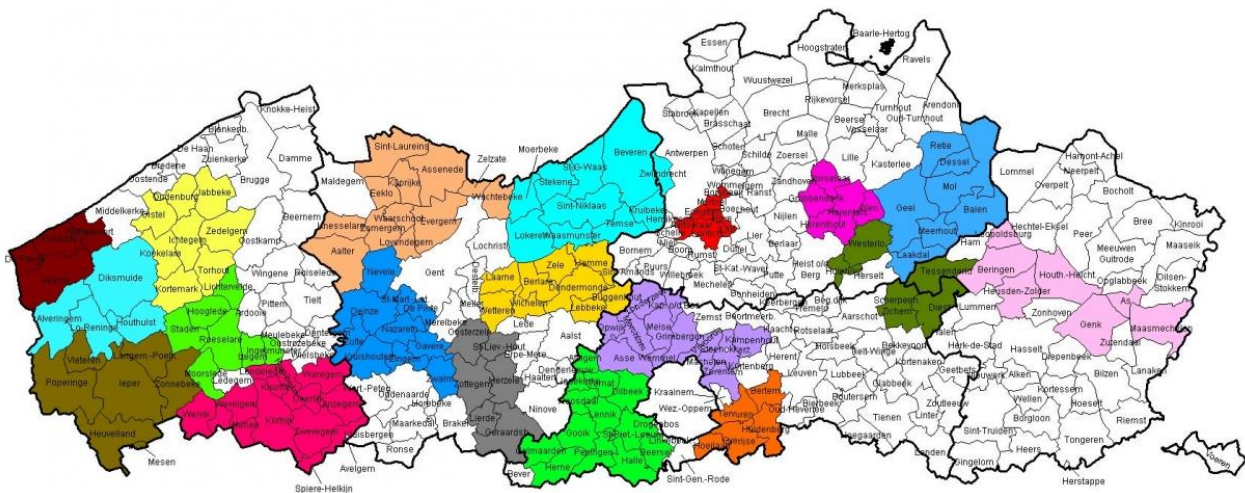
- het streekgerichte bibliotheekbeleid;
- de afstemming tussen musea;
- de afstemming in programmatie & spreiding van cultuurhuizen / culturele centra;
- het bovenlokale jeugdbeleid;
- de bovenlokale cultuurwerking;
- het bovenlokale sportbeleid;
- de erfgoedcellen;
- de IOED-regio's;
- het regionale netwerk vrijetijdsparticipatie (UitPAS).

Beeld: spreiding IOED's - <https://www.onroendergoed.be/overzicht-van-de-erkende-ioeds>

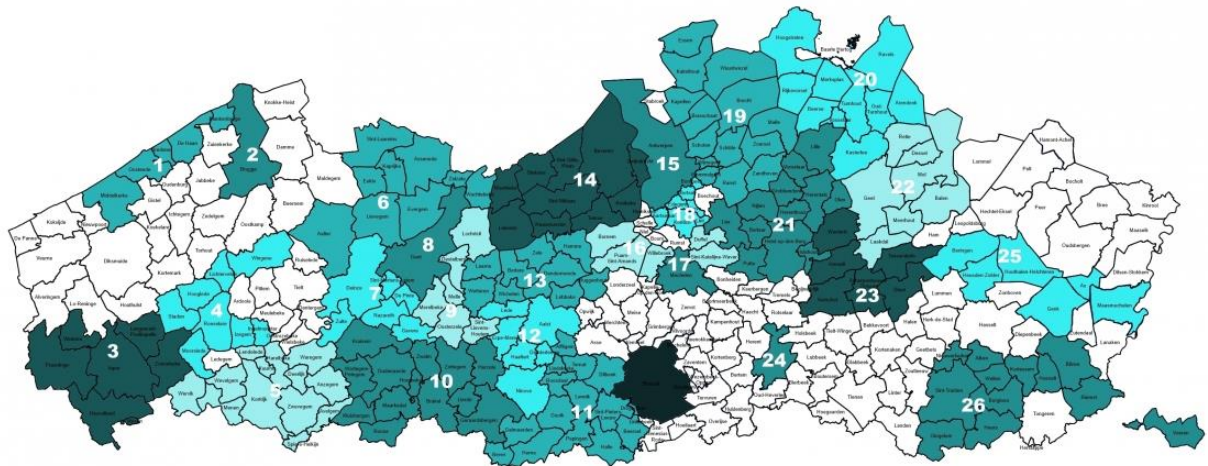
De zogenoemde verrommeling waar de lokale besturen sinds de startfoto van de **regioscreening** in samenwerking met de gouverneurs (2012/2013) aan werkten, is voor een belangrijk deel het gevolg van sectorale kaders, tot op de dag van vandaag.

Zo zijn er 19 IGS'en bovenlokaal cultuurbeleid, 27 erfgoedcellen (waaronder 21 IGS'en en 5 kunststeden en Brussel).

Beeld: spreiding bovenlokaal cultuurdecreet - <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/bovenlokale-cultuur/subsidies/werkingssubsidie-voor-intergemeentelijke-samenwerkingsverbanden> - Zie ook: <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/bovenlokale-cultuur/beleid/bovenlokaal-cultuurdecreet>.

Cultureel-erfgoedconvenants 2021-2026

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

Vlaanderen
verbeelding werkt

1. Kusterfgoed	10. Variant	19. Erfgoed Voorkepen
2. Stad Brugge	11. Cultuurregio Pajottenland & Zennevallei	20. Erfgoed Noorderkempen
3. CO7	12. Erfgoed Denderland	21. Kempens Karakter
4. BIE	13. Dijk92	22. CNEK
5. Zuidwest	14. Interwaas	23. de Merode
6. COMEET	15. Stad Antwerpen	24. Stad Leuven
7. Cultuurregio Leie Schelde	16. IGEMO	25. Mijnstreek
8. Stad Gent	17. Stad Mechelen	26. 2014-2020 Erfgoed Haspengouw
9. Viersprong	18. Streekvereniging Zuidrand	

Beeld: Cultureel-erfgoeddecreet: <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/nieuws/meer-dan-75-miljoen-euro-voor-26-cultureel-erfgoedconvenants>

Al die bestuursvormen zijn gevat in **aparte decreten, financiering, ondersteuning en rapportering**. Ze zijn stuk voor stuk bedacht vanuit sectorale logica's en moeten passen in Vlaamse criteria over het aantal inwoners, voorwaarden voor erkenning en financiering. Die sectorale condities hinderen integratie en gebiedsgericht maatwerk, tussen bijvoorbeeld erfgoedcellen, IOED's, bosgroepen, toeristische verbanden, Regionale Landschappen ... als het over plattelandsontwikkeling gaat.

Voor bovenlokale cultuurwerking en erfgoedcellen geldt de norm van 85.000 inwoners, voor IOED's ligt de minimumgrens vanaf 1-1-2027 op 100.000 inwoners. De ambitie om integraal en transversaal te werken in de referentieregio's botst met het wel of niet voldoen aan voorwaarden vastgelegd in decretale kaders.

Het criterium van het aantal inwoners mag goed functionerende verbanden waar al goede samenwerking bestaat, niet in de weg zitten. **De integratieve werking is belangrijker dan het aantal inwoners**. Het Vlaamse beleid moet gaandeweg sectorale hindernissen opheffen en referentieregio's homogeen gebruiken.

Er zijn in het veld al genoeg interessante praktijken van samenwerking tussen culturele centra of tussen bibliotheken die tonen dat dat goed kan werken. De samenwerking tussen bibliotheken bijvoorbeeld kan heel ver gaan in de richting van een zogenoemde regiobibliotheek. De Arteveldehogeschool voert in opdracht van het Departement CJM een onderzoek naar de verschillende modellen van regiobibliotheken.

4. Besluit

De toekomst van het verenigingsleven en de vrijwilligerswerking staat na corona sterk onder druk. Er zullen nieuwe manieren nodig zijn om sociale cohesie te stimuleren. Hetzelfde geldt voor de klassieke adviesraden. De innovatie gebeurt het sterkst van onderuit. Lokale besturen zijn dus ook op dat vlak het best uitgeruste niveau maar dan moeten ze ook keuzes durven maken, bijvoorbeeld voor de reorganisatie van adviesraden.

Dit deel maakt duidelijk dat **lokale besturen een essentiële rol** opnemen in vrijetijdsmateries. Ze hebben daar alle troeven voor en zijn actor en regisseur. Niet alle lokale besturen hebben de nodige bestuurskracht om die uitdaging op een professionele en robuuste manier uit te voeren, zeker niet als we uitgaan van meer taken voor lokale besturen bij toekomstige hervormingen. Daarom is het nodig om in professionele beleidsmedewerkers te investeren die ook opvolging en sturing geven aan het bovenlokale beleid.

Vrijwel het volledige beleid is **gedecentraliseerd naar lokale besturen**. Dat zorgde voor veel verandering, zowel lokaal (uitbouw vrijetijdsdiensten) als bovenlokaal. De persoonsgebonden materies van de provincies zijn na de interne staatshervorming naar lokale besturen en de Vlaamse overheid overgeheveld. Dat is niet zonder problemen verlopen en de integratie op Vlaams niveau is geen onverdeeld succes.

Decentralisatie kan niet zonder de rollen van de centrale overheid te herzien. We somden de kerntaken op voor de Vlaamse overheid: taakstellingen formuleren, integratie bevorderen, inzetten op infrastructuur en afstemmen van de bovenlokale infrastructuur, bovenlokale samenwerkingsverbanden baseren op kwaliteiten van integratie en niet op sectorale overwegingen en inwonersaantallen. Voor dat alles is kennis en opvolging van het lokale culturele veld essentieel.

De **referentieregio's** zijn voor de bundeling en integratie van samenwerking relevant. De sectorale regelgeving is te versnipperd en te verscheiden geregeld. De criteria en de voorwaarden voor deelname zijn te sectoraal bedacht. Het criterium van een bepaald aantal inwoners mag niet domineren boven goed functionerende samenwerkingen.

5. Bronnen

De Bosscher, V., Scheuremans, K. (2015), De organisatie van vrije tijd in Vlaanderen: tendensen en uitdagingen, VUB.

De Rynck, F. (2021), De bovenbouw in het culturele veld: kader voor debat, opstap naar evaluatie, onderzoeksrapport in het kader van de Vlaamse Brede Heroverwegingen, voor het Departement Cultuur, Universiteit Gent.

De Rynck, F. (2021), Bovenlokale cultuurwerking en intergemeentelijke samenwerking – discussienota, in opdracht van het Steunpunt OP/TIL, Universiteit Gent.

Janssens, J., Berckmoes, T. (2020), Investeringsubsidies voor bovenlokale cultuur- en jeugdinfrastructuur: toekomstgerichte evaluatie van het Besluit van de Vlaamse Regering (2017-2021), Brussel: IDEA Consult in opdracht van Departement CJM, 15 december 2020, 54 p. (<https://www.vlaanderen.be/publicaties/investeringsubsidies-voor-bovenlokale-cultuur-en-jeugdinfrastructuur-toekomstgerichte-evaluatie-van-het-besluit-van-de-vlaamse-regering-2017-2021>)

Nys, S., Hannes, K. (2020), Een inclusief vrijetijdsbeleid voor personen met een beperking in Vlaanderen, KU Leuven.

Vandenbroucke, J., Willems, S. (2017), Vrije tijd en welzijn: een onderzoek naar de relatie tussen vrije tijd en welzijnsbeleving bij jongeren, onderzoeksrapport, Universiteit Gent.

Vandeputte, J., Van Hee, J. (2023), Regiobibliotheken in Vlaanderen, onderzoek door Arteveldehogeschool, Gent.

Vlaamse overheid (2023), Vrijetijdsmonitor, Brussel: CJM (www.vlaanderen.be/vrijetijdsmonitor).